

**АСПЕКТИ ТА СУТНІСТЬ ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ
В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ****ASPECTS AND ESSENCE OF OPERATIONAL SEARCH
IN OPERATIONAL SEARCH ACTIVITY**

Басалик С.А., к.ю.н.,

доцент кафедри спеціальних дисциплін

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Матняк В.М., викладач кафедри спеціальних дисциплін

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

У цій статті проводиться аналіз тлумачення поглядів, концепції та розкрито складові оперативного пошуку, як невід'ємного елементу, процесу оперативно-розшукової діяльності. Акцентується увага на розумінні ефективних стратегій та методів оперативного пошуку.

У сучасних умовах результативна протидія злочинності обов'язково передбачає постійне отримання та використання актуальної оперативної інформації про раніше невідомі факти, події та особи, які готують чи вчиняють кримінальні правопорушення. Проте, оперативно-розшукові заходи, які здійснюються оперативними підрозділами, не можуть залишатися сталими, оскільки умови суспільства постійно змінюються, а технічний прогрес вимагає постійного оновлення та вдосконалення інструментів боротьби зі злочинністю. В цьому контексті, пошукова діяльність, а саме оперативний пошук, є початковим етапом у процесі протидії злочинності.

Оперативний пошук є однією з ключових складових оперативно-розшукової діяльності, як організаційно-тактична форма, що передбачає виявлення причин та умов що сприяють злочинності, виявлення, встановлення осіб причетних до готування кримінальних правопорушень. Проте в умовах сучасності наукові розробки у цьому напрямку потребують, також й інноваційних підходів та концепцій. Це обумовлює актуальність вивчення поняття та сутності оперативного пошуку, як ключового аспекту оперативно-розшукової діяльності.

У сучасних дослідженнях протидії злочинності, особливу увагу приділяють питанням, пов'язаним із пошуком оперативної інформації про осіб, події та факти, які є об'єктом зацікавленості оперативних підрозділів. Це важливе завдання постійно у центрі уваги науковців, оскільки ефективність пошукової роботи у важливій мірі визначає успіх оперативно-розшукової діяльності. Низка сучасних дослідників, таких як С. В. Албул, О. І. Козаченко, О. М. Бандурка, В. І. Василичук, М. Л. Грібов, В. Є. Тарасенко, Е. О. Дідоренко, В. П. Захаров, М. А. Погорецький, М. Б. Саакян та інші, приділили особливу увагу цим аспектам. Разом з тим, бачення організації та тактики пошукової роботи залишаються актуальними в контексті впровадження інноваційних методик.

В статті аналізується поняття та сутність оперативного пошуку спрямованого у відношенні осіб, які виношують наміри готування та вчинення кримінальних правопорушень, розгляді складових частин цієї діяльності, як важливої організаційно-тактичної форми оперативно-розшукової діяльності враховуючи сучасні можливості ефективного використання наявних ресурсів, передових технологій для досягнення мети у боротьбі зі злочинністю.

Ключові слова: оперативний пошук, оперативно-розшукова діяльність, боротьба з організованою злочинністю.

This article provides an analysis of the interpretation of views, concepts, and components of operational search as an integral element of the operational search activity process. Emphasis is placed on understanding effective strategies and methods.

In contemporary conditions, effective crime prevention necessitates constant acquisition and utilization of current operational information about previously unknown facts, events, and individuals preparing or committing criminal offenses. However, operational search measures conducted by operational units cannot remain constant, as societal conditions are constantly changing, and technological progress demands continual updating and improvement of tools to combat criminality. In this context, search activity, particularly operational search, serves as the initial stage in the process of combating criminality.

Operational search is one of the key components of operational search activity, serving as an organizational and tactical form that involves identifying the causes and conditions conducive to criminality, as well as detecting and establishing individuals involved in preparing criminal offenses. However, in contemporary conditions, scientific developments in this direction require innovative approaches and concepts. This underscores the relevance of studying the concept and essence of operational search as a key aspect of operational search activity.

In modern research on crime prevention, particular attention is devoted to the search for operational information about individuals, events, and facts of interest to operational units. This ongoing task remains at the forefront of researchers' attention because the effectiveness of search work significantly determines the success of operational search activity. Several contemporary researchers, such as S. V. Albul, O. I. Kozachenko, O. M. Bandurka, V. I. Vasylchuk, M. L. Hrybov, V. Ye. Tarasenko, E. O. Didorenko, V. P. Zakharov, M. A. Pohoretsky, M. B. Saakyan, and others, have paid special attention to these aspects. Nevertheless, the understanding of the organization and tactics of search operations remains relevant in the context of implementing innovative methodologies.

The article analyzes the concept and essence of operational search directed towards individuals plotting and committing criminal offenses, examining the components of this activity as an essential organizational and tactical form of operational search activity, taking into account modern possibilities for the effective use of available resources and advanced technologies to achieve the goal of combating criminality.

Key words: operational search, operational search activity, combating organized crime.

У сучасних умовах, першочерговою стадією будь-якого процесу пізнання є пошук. Аналізуючи методи та прийоми, які використовуються в рамках оперативно-розшукової діяльності, пошук набуває специфічного характеру, представляючи собою окремий вид організаційно-тактичної форми, що отримала назву «оперативний пошук». У межах цих організаційно-тактичних форм здійснюється комплексна організація оперативно-розшукових заходів, які взаємопов'язані та взаємо-проникають, як стверджує О. М. Бандурка [1, с. 115].

У цьому контексті, думку С.В. Албула слід підкреслити, коли він дефініє оперативний пошук як організа-

ційно-тактичну форму оперативно-розшукової діяльності. Ця форма представляє собою систему заходів, організованих та реалізованих оперативними підрозділами Національної поліції з метою виявлення первинних даних про осіб, предмети і факти, які становлять оперативну зацікавленість [2, с. 143].

У теорії оперативно-розшукової діяльності термін «пошукова діяльність» був введений у 70-х роках минулого століття. До цього вона визначалася як діяльність зі встановлення осіб і фактів, що становлять оперативну зацікавленість. Пошук та виявлення осіб і фактів, які становлять оперативну зацікавленість, визначався як один

з основних в оперативно-розшуковій діяльності суб'єктів оперативно-розшукової діяльності і фактично передбачав отримання та перевірку первинної інформації про комплекс об'єктів оперативної уваги. Ми поділяємо думку стосовно того, що основне організаційно-тактичне призначення його становить здійснення системи заходів поза зв'язком із конкретною особою чи фактом, у чому і виявляється одна з основних відмінностей даної форми від оперативної розробки, а також від проведення заходів, не пов'язаних з іншими справами оперативного обліку, які завжди ведуться за конкретними фактами щодо конкретних осіб [3, с. 5].

У теоретичних та практичних висловлюваннях про оперативно-розшукову діяльність, процес здійснення оперативного пошуку осіб, предметів та фактів розглядається як автономна форма такої діяльності, яка виявляє низку характерних рис. Ці ознаки у сукупності формують уявлення про сутність оперативного пошуку та його місце в загальній системі діяльності правоохоронних органів. Цей аспект діяльності можна розглядати як основу, без якої ефективна боротьба зі злочинністю є неможливою. Такий вид пошуку, який полягає у виявленні, вирізняється наступним:

- він проводиться не лише у випадках вчинення конкретного злочину, але й незалежно від кримінальної події. Це значить, що оперативний пошук є активною та ініціативною дією, що відрізняється від інших заходів оперативно-розшукової діяльності, які спрямовані на конкретні злочини та осіб, підозрюваних у них. Ініціативний оперативний пошук сприяє ефективному оперативному обслуговуванню об'єктів та територій, а також розслідуванню злочинів, включаючи ті, що відбуваються за межами зони обслуговування.

- здійснення пошукових заходів є не лише правом, але й однією з ключових завдань оперативних підрозділів, яке полягає у вжитті необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень. Застосування цих заходів одночасно повинно формувати єдину систему пошуку, яка охоплює всю територію обслуговування відповідним підрозділом. Оперативний пошук здійснюється цілеспрямовано, базуючись на аналізі, оцінці та опрацьованих висновках з оперативної обстановки, що складається, і є певним видом оперативно-розшукового провадження, який полягає у виявленні та перевірці осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів.

Отже, сутність оперативного пошуку полягає в тому, що він представляє собою форму ініціативної та активної оперативної діяльності суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, яка здійснюється незалежно від факту готування, замаху або закінченого злочину. Іншими словами, це оперативне вивчення криміногенних фактів, подій, осіб, предметів та речей, які мають ознаки злочинної діяльності або містять сліди злочину і потребують розпізнавання. Оперативний пошук спрямований на виявлення серед великої кількості подібних об'єктів саме тих, які мають ознаки конкретного злочину.

Згідно з висловленими поглядами учених, оперативний пошук означає використання спеціально спрямованих заходів, які проводяться суб'єктами оперативно-розшукової діяльності з метою виявлення, перевірки та накопичення інформації, що містить нові (до цього невідомі правоохоронцям) спеціалізовані знання, необхідні для вирішення завдань, пов'язаних із протидією злочинності [4, с. 32]. Оперативний пошук вирішує такі головні завдання:

- виявлення кримінальних намірів окремих осіб та їх груп, застосування своєчасних профілактичних впливів;
- своєчасне отримання інформації про злочини, які готуються та застосування заходів для їх запобігання;

- своєчасне отримання інформації про вчинені злочини та застосування заходів для встановлення та розкриття винних;

- захист прав і інтересів громадян, державних та громадських організацій шляхом виявлення та повернення викраденого майна;

- отримання інформації, необхідної для аналізу та оцінки оперативної обстановки на території обслуговування та розстановки сил для більш ефективної боротьби з особами схильними до правопорушень [4, с. 92].

Аналіз даних наукової літератури та емпіричних відомостей, а також практичний досвід протидії злочинності вказують на основні об'єкти оперативного пошуку. Це особи, предмети і події (факти), що можуть бути причетні або безпосередньо причетні до вчинення злочинів, здійснюють їх (наприклад, особи, що готують або вчинили злочин), а також дають підстави стверджувати про його вчинення з достатнім ступенем ймовірності. Іншими словами, це особи, які мають ознаки, що характеризують їхню злочинну суть, задуми, дії і факти, ознаки яких свідчать про можливість або наявність злочинних дій, причин, що породжують злочини, і умов, які сприяють їх вчиненню.

Предмети і документи, які становлять оперативну зацікавленість, це вилучені з обігу речі (зброя, вибухівка, наркотики, отруйні речовини), фальшиві гроші, підроблені документи, викрадене майно, цінності тощо. До предметів, що мають пошукове значення, належать, наприклад, знаряддя злочину, використовувані під час учинення крадіжок, зброя й інші предмети, залишені злочинцем на місці вчинення злочину, одяг і взуття, що були на ньому. До цієї ж категорії варто віднести й усі інші матеріальні об'єкти, які свідчать про наявність злочину або причетність до нього конкретних осіб, незалежно від можливості використовувати ці об'єкти як докази [2, с. 143].

До подій (фактів), які становлять оперативний інтерес, відносять явища, обставини, що існували в реальному житті, а інформація про них має значення для досягнення мети оперативно-розшукової діяльності, але до правоохоронних органів не надходила. Це відомості про підготовку та вчинені злочини, появу злочинця, який розшукується, зустрічі криміногенного елемента, злочинні «розбірки», формування протиправних угруповань, створення умов для полегшення і маскування злочинної діяльності, а також інші обставини, які можуть бути ключовими для розкриття та запобігання правопорушенням.

Проведений аналіз емпіричного матеріалу показує, що оперативний пошук злочинно-активних осіб правоохоронними органами включає не лише проведення пошукових операцій, але й комплекс заходів щодо перевірки, накопичення та аналізу інформації, яка має важливе значення для вирішення завдань боротьби зі злочинністю. Цей комплекс заходів можна порівняти зі змістом самого оперативного пошуку злочинно-активних осіб та його інформаційним наповненням. Таким чином можна наголосити, що оперативний пошук може бути спрямований на будь-яку первинну інформацію, що охоплює певний простір і визначений період часу.

В теорії оперативно-розшукової діяльності виникають різноманітні точки зору щодо того, що включає в себе поняття та сутність оперативного пошуку, а також його складові компоненти в контексті пошуку злочинно-активних осіб правоохоронними органами. Тут існують різні точки зору відносно сутності оперативного пошуку. Деякі науковці розглядають його як аналог особистого пошуку. Інші вважають, що пошукова робота передбачає організацію оперативного спостереження за об'єктами, що цікавлять оперативних працівників, яка здійснюється через особистий пошук.

Прихильники розуміння особистого пошуку як самостійкого методу оперативно-розшукової діяльності вважають його за комплекс гласних та негласних заходів, що

здійснюються спеціалізованими оперативним працівником кримінальної поліції, шляхом застосування практично всіх наявних прийомів та методів оперативно-розшукової діяльності, з метою виявлення кримінального елементу, попередження та розкриття злочинів [1, с. 174].

Не можна не погодитися з точку зору О. І. Козаченка, який визначав пошукові заходи, як дії оперативних працівників, спрямовані на встановлення подій злочину та осіб, які можуть бути причетні до них, і ще не відомі правоохоронним органам [5, с. 263].

Більш розгорнуте визначення оперативного пошуку надає В. В. Колосков, який вбачає його у системі організаційних та оперативних заходів, спрямованих на отримання первинної, ще невідомої правоохоронним органам інформації. Метою є запобігання фактам або ознакам вчинених чи злочинів, які готуються виявлення таких фактів, а також одержання відомостей щодо осіб, які можуть мати відношення до протиправної діяльності [6, с. 28].

Таке визначення цілком відповідає законодавчій дефініції «оперативно-розшукової діяльності» та її тлумаченню. Згідно зі статтею 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», під оперативно-розшуковою діяльністю розуміється «система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів» [7]. У відповідності до статті 23 Закону України «Про Національну поліцію», поліція, відповідно до своїх завдань, виявляє причини та умови, що сприяють скоєнню кримінальних правопорушень і вживає в межах своєї компетенції заходів для їх запобігання; також вона вживає заходів з метою виявлення кримінальних правопорушень та припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень [8].

Отже, варто акцентувати увагу на тому, що сутність оперативного пошуку полягає саме у виявленні, встановленні раніше невідомих фактів, явищ та злочинно-активних осіб.

Теоретики, які розглядають поняття оперативного пошуку, визначають його як проведення оперативним працівником оперативно-розшукових заходів шляхом особистого застосування засобів і методів оперативно-розшукової діяльності з метою боротьби зі злочинністю [1, с. 201]. Водночас змістовна сторона оперативного пошуку, за твердженням науковців, передбачає застосування прийомів оперативного розпізнавання, оперативного спостереження, оперативної установки, оперативного огляду, розвідувального опитування й агентурного методу. Тобто оперативний пошук розглядається не як самостійний метод оперативно-розшукової діяльності, а як організаційно-тактична форма застосування спеціальних методів безпосередньо оперативним працівником у вирішенні окремих оперативно-службових завдань [3, с. 5].

Як вже було наголошено вище, оперативний пошук включає в себе отримання та перевірку початкової інформації про осіб та факти, що представляють зацікавленість для оперативної діяльності, незалежно від конкретних осіб чи ситуацій. Це одна з ключових відмінностей оперативного пошуку від заходів з матеріалами оперативної розробки, які завжди здійснюються за конкретними фактами чи особами. Організаційно-тактична сторона оперативного пошуку має свої особливості, які відрізняють його від інших форм оперативно-розшукової роботи.

До таких особливостей можна віднести:

- виконання цієї діяльності незалежно від вже відомих фактів чи осіб;
  - його організація у місцях найбільш ймовірного виявлення ознак та об'єктів, що потребують встановлення;
  - підстави для проведення;
  - систематичний характер виконання.
- Однією з найважливіших рис, що визначає сутність оперативного пошуку, є перелік даних, які потрібно виявити. До них, на думку науковців, відносяться відомості про:
- обставини планування та вчинення злочинів;
  - інші умови, які впливають на зростання злочинності (включаючи характеристики злочинів та осіб, що їх вчинили; причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів);
  - сліди та інструменти, використані для підготовки до злочину;
  - залишки, які злочинці залишають на місці події;
  - інструменти для вчинення злочинів;
  - викрадене майно та інші об'єкти, які мають важливе значення для встановлення винних осіб;
  - об'єкти та матеріали, обмежені у зберіганні, носінні або використанні;
  - осіб, що мають намір, готуються чи вчиняють злочин, або причетних до них осіб;
  - осіб із протиправною поведінкою, яка свідчить про можливість вчинення ними злочинів;
  - осіб, які володіють інформацією, важливою для боротьби зі злочинністю.

Оперативний пошук є важливим і необхідним інструментом для виявлення та припинення кримінальних правопорушень. Він включає в себе різноманітні методи та заходи, спрямовані на забезпечення громадської безпеки та боротьбу зі злочинністю. Сутність оперативного пошуку полягає у виявленні та здійсненні комплексу дій з метою вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності, спрямованих на знаходження та встановлення осіб, які мають ознаки суб'єктів злочину. Оперативний пошук відіграє важливу роль у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні громадської безпеки шляхом застосування спеціальних заходів та методів уповноваженими на те оперативними підрозділами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О.М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : монографія. Харків : Золота миля, 2012. 620 с.
2. Албул С.В. Оперативний пошук як організаційно-тактична форма оперативно-розшукової діяльності кримінальної поліції України: поняття та сутність. Scientific bases of solving of the modern tasks : Abstracts of XIX international scientific and practical conference. Frankfurt am Main, Germany, 2020. P. 138–144.
3. Албул С.В. Поняття та складові оперативного (ініціативного) пошуку підрозділів карного розшуку. Організаційно-правові засади боротьби з правопорушеннями на транспорті : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 29 листопада 2013 р. Одеса : ОДУВС, 2013. С. 4–5.
4. Особливості отримання і використання первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами карного розшуку : монографія / М.Д. Мартинов та ін. Київ : ДП «Розвиток», 2012. 232 с.
5. Козаченко О.І. Інститут негласного співробітництва: теорія і практика : монографія. Київ : ДП «Розвиток», 2020. 1105 с.
6. Колосков В.В. Щодо визначення поняття оперативний пошук і оперативний розшук. Актуальні проблеми взаємодії оперативних та слідчих підрозділів у протидії організованій злочинній діяльності : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 18 квітня 2008 р. Одеса : ОДУВС, 2008. С. 27–29.
7. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135–XII, зі змін. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.11.2023).
8. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580–VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.11.2023).